

องค์ประกอบพุทธสถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์วัฒนธรรม
ของวัด ในอำเภอเมืองเชียงใหม่
Buddhist Architecture and Cultural Landscape Temple
Muang Chiang Mai

พระครูธีรสุตพจน์

พัลลภ ทารุกำจา

Phrakrutheerasutapoj

Panlob Harukhamja

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

Corresponding Author, E-mail: Schaiwong00@yahoo.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) ศึกษาองค์ประกอบของพุทธสถาปัตยกรรมล้านนา 2) เพื่อศึกษาความเชื่อมโยงทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมของวัดในอำเภอเมืองเชียงใหม่ 3) เพื่อวิเคราะห์แนวคิดทางพุทธสถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์วัฒนธรรมของวัดในอำเภอเมืองเชียงใหม่ การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 17 ท่าน ในพื้นที่ 5 วัดในจังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบของพุทธสถาปัตยกรรมล้านนา พุทธสถาปัตยกรรม มี 2 ประเภท คือ ประเภทเจดีย์และอาคาร องค์ประกอบพุทธสถาปัตยกรรม คือ 1. องค์ประกอบทางโครงสร้างสถาปัตยกรรม 2. องค์ประกอบทางศิลปกรรม 2) ความเชื่อมโยงทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมของวัดในอำเภอเมืองเชียงใหม่ ภูมิทัศน์วัฒนธรรม คือ ทุกสิ่งทุกอย่างทั้งทางรูปธรรมและนามธรรม มีคุณค่าทางด้านความงาม การบูรณปฏิสังขรณ์วัดในล้านนาของนักบุญล้านนาได้สร้างพื้นที่ทางโบราณคดี ซึ่งมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และเกิดความร่วมมือกันสืบสานประเพณีบุญของวัดต่าง ๆ ให้คงอยู่สืบไป 3) วิเคราะห์แนวคิดทางพุทธสถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์วัฒนธรรมของวัดในอำเภอเมืองเชียงใหม่ ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมล้านนามีมายาวนาน เริ่มขึ้นในสมัยทวารวดี การใช้ประโยชน์จากพื้นที่วัด พื้นที่ทางกายภาพ ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ องค์ประกอบของพุทธสถาปัตยกรรมล้าน

นา ประกอบด้วยโครงสร้างสถาปัตยกรรมและทางศิลปกรรม ความเชื่อมโยงทางภูมิทัศน์ วัฒนธรรมของเส้นทางบุญจากพื้นที่วัดพระสิงห์วรมหาวิหารไปถึงวัดพระธาตุดอยสุเทพ แนวคิดทางพุทธสถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์วัฒนธรรม คือ พื้นที่ทางกายภาพ ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ

คำสำคัญ: องค์ประกอบพุทธสถาปัตยกรรม, ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของวัด

Abstract

This study 1) To study the concept and elements of Buddhist architecture, landscape, culture of the temple in Chiang Mai city. 2) To study the cultural linkages of temples in Chiang Mai. 3) To analyze Buddhist, architectural and landscape concepts. The culture of Buddhism in Chiang Mai Qualitative Research By in-depth interview And group discussion with key contributors. The study indicated that Concepts and Elements of Buddhist Architecture, Landscape, Culture of the Temple in Amphoe Mueang Chiang Mai Cultural history in the Lanna land has a long history. The architecture before Lanna and modern is divided into two types of pagodas and types of buildings, such as the temple and the Buddhist scriptures. The construction of a pagoda in Lanna called Ku. If the Buddha's relics are down, it is called relics. This type of building is the center of the temple. Cultural landscape is a cultural asset that represents a combination of human and natural connections. The cultural landscape of the temple in Chiang Mai. The importance of the relics in the aftermath of the monsoon and the journey to restoration of the temple in Lanna. This is consistent with the pilgrimage of Kruba Srivijaya. The temple in Chiang Mai where the rabbits to restoration. Wat Phrathat Doi Suthep, Wat Phra That Doi Suthep, Wat Phra That Doi Suthep Doi Suthep walking. It is believed that the beginning of the miracle of the Lord Buddha. Wat Suan Dok is split into two from the point where the elephant walk from Wat Suan Dok. The path is called Dan Chang after the temple was completed. God used this route to walk up to Doi Suthep. It became a tradition of walking to Doi Suthep.

An analysis of the Buddhist architecture and landscape of temples in Amphoe Mueang Chiang Mai Cultural history in the Lanna land that has a long history. The creation of early Buddhist architecture. It is built with faith in the gemstone. The purpose is to use the activity to trace the age of Buddhism. For example, the temple building, Creation, etc. But later, the creation was mixed with local beliefs and supernatural powers. It is believed that the Buddha and Phra Chedi are more sacred than supernatural powers. Become a cultural landscape. The worship of religion, art or culture. Or natural elements Lanna Culture and Buddhist culture is the acceptance of diversity. The construction of many temples in Chiang Mai shows the prosperity in Buddhism, temples, pagodas and pagodas with a modern style of architecture and Lanna architecture that is inherited to date.

Keywords: Buddhist Architecture, Cultural Landscape Temple

บทนำ

อาณาจักรล้านนาเป็นดินแดนที่พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองมากกว่า 1,300 ปี พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่ครั้งใหญ่ซ้ำกันถึง 3 ครั้ง ดังปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (ประเสริฐ ณ นครและปวงคำ ต้อยเขียว, 2537; หน้า 2) จนประดิษฐานตั้งมั่นเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก

ครั้งแรก พ.ศ. 1204 ในรัชสมัยพระนางจามเทวี (แสง มนวิฑูร, 2552; หน้า 187) เสด็จขึ้นมาครองเมืองหริภุญชัย (ลำพูน) นำพระพุทธศาสนามาเผยแผ่โดยนำพระมหาเถระผู้รอบรู้พระไตรปิฎกจำนวน 500 รูป พร้อมด้วยบริวารจำนวนหนึ่งขึ้นมาด้วยและนำอารยธรรมแบบทวารวดีมาเผยแผ่ โดยเฉพาะพุทธศิลปกรรม เช่น พระสถูปทรง 4 เหลี่ยม สุวรรณจังโกฏิเจดีย์ เป็นต้น ในรัชสมัยต่อมาชนชั้นปกครองและพระสงฆ์เอาใจใส่ต่อการศึกษาเล่าเรียนพระไตรปิฎกและเผยแผ่ จึงทำให้พระพุทธศาสนาในยุคแรกมีความเจริญรุ่งเรืองอย่างมาก

ครั้งที่ 2 พ.ศ. 1912 รัชสมัยของพญาเกือนา พระองค์อาราธนาพระสุมนเถระจากสุโขทัย นำพระพุทธศาสนานิกายรามัญวงศ์หรือนิกายลังกาวงศ์เก่าจากนครพิน (เมืองมะตะมะ) มาเผยแผ่ในเมืองลำพูนและเชียงใหม่อีกครั้งหนึ่ง โดยมี วัดบุปผาราม หรือวัดสวนดอกไม้ ซึ่งปัจจุบันเรียกว่า “วัดสวนดอก” จังหวัดเชียงใหม่ เป็นศูนย์กลางการเผยแผ่ เรียกพระพุทธศาสนาฝ่ายนี้ว่า “พระสงฆ์ฝ่ายวัดสวนดอก หรือ ฝ่ายบุปผาวาสี” ทำให้พระพุทธ

ศาสนาแพร่หลายและมีความเจริญมั่นคงยิ่งขึ้น

ครั้งที่ 3 พ.ศ. 1973 รัชสมัยพระเจ้าสามฝั่งแกน ในสมัยนี้พระสงฆ์ถือเป็นครั้งแรกที่พระสงฆ์ล้านนา เดินทางไปศึกษาพระพุทธศาสนาที่ลังกา คือพระมหาธรรมคัมภีร์เถระ (พระมหาญาณคัมภีร์เถระ) และคณะอีก 24 รูป พร้อมด้วยคณะสงฆ์จากแคว้นกัมโพช (ลพบุรี) อีก 8 รูป (วิโรจน์ อินทนนท์, 2553 : หน้า 108) แล้วนำเอาคติทางพระพุทธศาสนาจากลังกามาเผยแพร่ในเชียงใหม่ เรียกว่า “นิกายลังกาวงศ์ใหม่” โดยมีวัดป่าแดงมหาวิหารเป็นศูนย์กลางการเผยแพร่ เรียกพระพุทธศาสนาฝ่ายนี้อีกอย่างว่า พระสงฆ์ฝ่ายวัดป่าแดง หรือฝ่ายสีหฬรัตนาราม นับเป็นครั้งที่ 3 ที่พระพุทธศาสนาได้เผยแพร่เข้าไปในดินแดนล้านนา

จากการศึกษาของ นิธิ สถาปิตานนท์ ในมิติทางสังคมวัฒนธรรมของล้านนาใน “ Architecture of Lanna to Commemorate the 720th Anniversary of Chiang Mai City ” ระบุถึงอาณาจักรล้านนาในด้านประวัติศาสตร์ศิลปะและสถาปัตยกรรมของล้านนา สังคมวัฒนธรรม ยุคสมัยต่างๆ โดยคัดเลือกผลงานทางสถาปัตยกรรมในพุทธศาสนาที่เป็นข้อยอดเยี่ยมในแต่ละยุคสมัย และท้องถิ่น ในเสนอในรูปแบบที่เป็นข้อมูลเชิงวิชาการชั้นสูง รวบรวมข้อมูลทางสถาปัตยกรรมที่โบราณสถาน โบราณวัตถุแต่ละภาคส่วนในเมืองสำคัญต่างๆของอาณาจักรล้านนา ที่หลงเหลือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า รวมถึงการนำเสนอรูปแบบของพุทธศิลป์ล้านนาที่ถูกนำมาประยุกต์ใช้และการปรับปรุง และใช้งานในรูปแบบอื่นๆนอกเหนือจากอาคารทางศาสนา และแสดงรูปแบบหรือตัวอย่างแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นกับศิลปะแบบล้านนาที่จะดำรงอยู่ในกระแสโลกในอนาคต

องค์ประกอบพุทธสถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์วัฒนธรรมของวัดในอำเภอเมืองเชียงใหม่ เป็นสิ่งที่ควรนำมาศึกษาอย่างยิ่งเพราะเป็นทั้งภูมิความรู้ทางปัญญาที่แสดงแนวคิดผ่านทางวัฒนธรรมในแต่ละยุคสมัยที่ผ่านทางวัตถุด้านศาสนสถาน อันเป็นประวัติศาสตร์ที่นำไปสู่การสืบค้น ที่สะท้อนถึงเรื่องราวต่าง ๆ ในด้านสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต ศาสนาที่นำไปสู่ความมีวัฒนธรรมที่ติงามที่สะท้อนให้เห็นถึงความมีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์และช่วยสืบทอด อันจะนำไปสู่การเชื่อมโยงในยุคปัจจุบันหรือนำไปสู่การการผสมผสานกันกับวัฒนธรรมใหม่โดยต้องมีจุดยืนที่เข้มแข็ง ที่ต้องมีการร่วมมือกันในการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นพุทธสถาปัตยกรรมล้านนาที่สามารถอยู่ในยุคปัจจุบันได้อย่างสวยงาม

โจอี้ คัมมิ่ง (Joe Cummings) และ ลูค้ำ เทตโทนี (Luca Tettoni) นักวิชาการด้านศิลปวัฒนธรรมตะวันตกก็สนใจศึกษาค้นคว้ามิติทางสังคมวัฒนธรรมของล้านนาในเชิงประวัติศาสตร์ พระพุทธศาสนา วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี เช่น สงกรานต์ ลอยกระทง การฟ้อนรำและดนตรี ศิลปะ สถาปัตยกรรมในทางพระพุทธศาสนา วัดสำคัญในอดีต

ของล้านนาใน “ Lanna Renaissance ” เนื้อหาครอบคลุมถึง การนำศิลปะวิทยาการต่างๆ ที่ทรงคุณค่า และมีอัตลักษณ์เป็นของตัวเองของล้านนามาฟื้นฟู และสร้างสรรค์ให้เป็นศิลปะร่วมสมัย ที่กลมกลืนไปกับสภาพแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่แปรเปลี่ยนไปตามกระแสของโลก รวมถึงวิสัยทัศน์และการพัฒนาไปสู่อนาคตของทั้งสังคมวัฒนธรรมและศิลปะล้านนาที่ผ่านกระบวนการบูรณาการ

การศึกษาพุทธสถาปัตยกรรมล้านนาผ่านภูมิทัศน์วัฒนธรรม เป็นเรื่องที่มีความน่าสนใจอย่างยิ่งเนื่องจากว่า การก่อสร้างวัดล้านนาในมิติของที่ตั้งและภูมิศาสตร์ ตลอดจนการสร้างเพื่อความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมกับวัฒนธรรม เป็นการร่วมมือพร้อมใจในการสร้างวัดของชุมชนในท้องถิ่นเพื่อให้มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของสถานที่และท้องถิ่นนั้น โดยเฉพาะศึกษาเส้นทางการสร้างวัด จากวัดพระสิงห์วรมหาวิหารสู่วัดพระธาตุตอดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งในที่นี่ ผู้วิจัยได้เลือกมาจำนวน 5 วัด คือ วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร วัดสวนดอก พระอารามหลวง วัดศรีโสดา พระอารามหลวง วัดผาลาด และวัดพระธาตุตอดอยสุเทพวรมหาวิหาร ซึ่งในแต่ละวัดมีลักษณะภูมิทัศน์ในการสร้างวัดเป็นแบบเฉพาะของตน เป็นกระบวนการขั้นพื้นฐานสำคัญอันนำไปสู่ความเข้าใจนิเวศวัฒนธรรมของผู้คนในท้องถิ่น ซึ่งมีชีวิตวัฒนธรรมร่วมกันในชุมชนชาติพันธุ์อย่างน่าเอามาเป็นต้นแบบในที่อื่นต่อไป

จากบริบทดังที่กล่าวมา ผู้วิจัยมีความสนใจในประเด็นพุทธสถาปัตยกรรมล้านนาที่มีคุณค่ามาจนถึงปัจจุบัน การเลือกที่ตั้งอันแสดงถึงภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม ปัจจุบันนี้ในส่วนที่เอื้อประโยชน์ต่อสังคม เศรษฐกิจ และจิตวิญญาณ มีความจำเป็นที่จะต้องกำหนดรูปแบบให้มีการรักษาและใช้สอยให้เหมาะสม แต่ในส่วนที่เป็นข้อบกพร่องทั้งทางกายภาพและประโยชน์ในระดับจิตวิญญาณ สมควรมีรูปแบบการพัฒนาและบริหารเชิงรุก ย้ำเน้นให้ความสำคัญของพุทธสถาปัตยกรรมที่มีความเชื่อมโยงในวิถีวัฒนธรรมล้านนาเป็นระยะเวลายาวนาน

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาองค์ประกอบของพุทธสถาปัตยกรรมล้านนา
- 2) เพื่อศึกษาความเชื่อมโยงมิติทางสังคมของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของวัดในอำเภอเมืองเชียงใหม่
- 3) เพื่อวิเคราะห์แนวคิดทางพุทธสถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์วัฒนธรรมของวัดในอำเภอเมืองเชียงใหม่

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และเกิดองค์ความรู้อย่างแท้จริง ผู้วิจัยได้มีกระบวนการคัดกรองประเด็นต่างๆ ของขอบเขตการศึกษาวิจัยเพื่อความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ขอบเขตของด้านเนื้อหา

โดยวิเคราะห์จากศึกษาจากข้อมูลที่มีการศึกษาค้นคว้าวิจัยของนักวิชาการท่านอื่นๆ จากการทบทวนวรรณกรรม และข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ทราบอย่างแน่ชัดถึงพุทธสถาปัตยกรรมในล้านนา เมืองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่สำคัญคือ วัด ผังวัด และงานสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องภูมิภาค วิหาร อุโบสถ หอธรรม วิธีการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมล้านนาแนวโน้มพัฒนาการสถาปัตยกรรมร่วมสมัย ศึกษาภูมิทัศน์และภูมิประเทศในการสร้างวัด การกำหนดพื้นที่ก่อสร้างวัด แนวคิดทางพุทธสถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์วัฒนธรรมของวัดในอำเภอเมืองเชียงใหม่

2. ขอบเขตของด้านพื้นที่

พื้นที่ศึกษา ผู้วิจัยกำหนดพื้นที่วิจัยในพื้นที่เป็นวัดในอำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ โดยการศึกษาจากวัดที่สำคัญในเมืองเชียงใหม่ซึ่งเป็นราชธานีของอาณาจักรล้านนา และถือว่าเป็นวัดที่มีความงามทางเชิงช่างและก่อสร้างขึ้นตามหลักการและปรัชญาของคติพระพุทธศาสนาของล้านนาและเป็นแบบอย่างให้วัดอื่นๆ ท โดยเลือกวัดตามเส้นทางภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม ที่มีการบูรณปฏิสังขรณ์วัดสำคัญในล้านนาโดยครูบาศรีวิชัย ซึ่งได้สร้างพื้นที่ทางโบราณคดีซึ่งมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์มาจนปัจจุบัน จากวัดพระสิงห์ห้วยวิหาร พระอารามหลวง ไปถึงวัดพระธาตุตุยสุเทพราชวรวิหาร จำนวน 5 วัด ดังนี้ 1) วัดพระสิงห์ห้วยวิหาร พระอารามหลวง 2) วัดสวนดอก พระอารามหลวง 3) วัดศรีโสดา พระอารามหลวง 4) วัดผาลาด 5) วัดพระธาตุตุยสุเทพราชวรวิหาร

3. ขอบเขตด้านประชากร

การวิจัยในครั้งนี้เป็นศึกษาพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ที่มีภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นที่สถานท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมาถึงปัจจุบัน ผู้วิจัยทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ครอบคลุมบริบทการศึกษาวิจัย เพราะบุคคลากรต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นผู้ที่มีข้อมูลและองค์ความรู้ด้านศิลปะและวัฒนธรรมด้านพุทธสถาปัตยกรรมอย่างแท้จริง เพราะเป็นกลุ่มบุคคลที่อยู่ในพื้นที่การวิจัย รวมทั้งเป็นผู้รู้และข้อมูลเชิงประจักษ์อย่างแท้จริง โดยกำหนดดังนี้ 1) พระสังฆาธิการเจ้าอาวาสในอำเภอเมือง จำนวน 6 รูป 2) นักวิชาการด้านศิลปะ พระพุทธศาสนา ล้านนาคดี จำนวน 11 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 17 รูป/คน

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้วิธีแบบผสมผสาน คือเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ด้วยการศึกษาค้นคว้า และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยศึกษาคณาจารย์ โดยแบ่งขั้นตอนวิธีดำเนินการวิจัยออกเป็น 4 ขั้นตอนคือ

1. เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือ

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้ได้ผลการวิจัยเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือประกอบการวิจัย และหาคุณภาพของเครื่องมือ คือ การศึกษาบริบทขององค์ประกอบพุทธสถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์วัฒนธรรมของวัดในอำเภอเมืองเชียงใหม่ โดยศึกษาจาก

1) ศึกษาเอกสารตำรา หนังสือ เอกสารรายงานผลการวิจัย จากห้องสมุด และwebsite เกี่ยวกับความรู้ด้านพุทธสถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์วัฒนธรรม ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดเป็นเครื่องมือในการวิจัย

2) ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก สัมภาษณ์ประเด็น ข้อคิดเห็นต่าง ๆ ที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่วิจัย

3) ตรวจสอบเครื่องมือในวิจัยจากผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก และนำเครื่องมือวิจัยให้ผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา และความสอดคล้องกันของเนื้อหา ภาษาที่ใช้ แล้วผู้วิจัยนำมาปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้สอดคล้องและตรงกับวัตถุประสงค์การวิจัย

2. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาในภาคสนาม เพื่อทราบถึงแนวคิด หลักการ กระบวนการ รูปแบบการพัฒนาพื้นที่ โดยมีขั้นตอนในการศึกษาดังนี้

1) การจัดประชุมทีมวิจัย เพื่อซักซ้อมความรู้ความเข้าใจการใช้เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ การสัมภาษณ์ การจัดสนทนากลุ่ม เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกและลักษณะพิเศษในแต่ละพื้นที่การวิจัย และเครื่องมืออุปกรณ์ประกอบการวิจัย ได้แก่ เครื่องบันทึกภาพและเสียง และการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการลงภาคสนาม และอุปกรณ์เครื่องมือการวิจัยกำหนดประชากรกลุ่มเป้าหมายที่จะศึกษา โดยการสัมภาษณ์ลงพื้นที่สัมภาษณ์กลุ่มคนในพื้นที่ ทำการนัดวัน เวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อสัมภาษณ์ตามที่กำหนดไว้

2) ลงพื้นที่การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้เครื่องมือการวิจัยที่ตรวจสอบคุณภาพแล้ว จากการสัมภาษณ์เชิงลึกตามพื้นที่เป้าหมายที่กำหนดไว้ตามลำดับ เพื่อความเชื่อมโยงกันของข้อมูลที่ได้

3) ดำเนินการสัมภาษณ์ตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนดนัดไว้จนครบทุกประเด็น โดยขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึกและการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์

4) รวบรวมข้อมูลและองค์ความรู้ที่ได้ และนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาวิเคราะห์ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Techniques)

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

1) จัดทำระบบเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการทำวิจัยครั้งนี้ โดยรวบรวม เรียบเรียง ข้อมูลที่ได้ให้เป็นระบบ หมวดย่อย ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณ หรือจำนวน ได้แก่ ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ด้านองค์ประกอบพุทธสถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์วัฒนธรรม และข้อมูลด้านข้อมูลพฤติกรรมมีส่วนร่วมเชิงวัฒนธรรม ศาสนพิธี รวมทั้งกิจกรรมอื่นๆที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลเชิงคุณภาพที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาโดยข้อมูลที่ได้จาก การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และมีส่วนร่วม การจดบันทึกปรากฏการณ์เชิงวัฒนธรรม การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่มตัวอย่าง เพื่อนำมาตรวจสอบข้อมูลเชิงเปรียบเทียบ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ถูกต้องและตรงตามวัตถุประสงค์

2) วิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยเชิงการพรรณนา นำข้อมูลดังกล่าวที่จัดหมวดหมู่ เนื้อหาตามลำดับขั้นตอน เปรียบเทียบ ตีความหมาย และการบรรยายเชื่อมโยงตามกรอบแนวคิดในการวิจัยนำข้อมูลทั้งหมดมาทำการประมวลผล เรียบเรียง วิเคราะห์ และสรุปผล เพื่อเขียนงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการทราบและเสนอแนะแนวทางการวิจัยในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Techniques) ตามขั้นตอนการจัดการกับข้อมูลเชิงคุณภาพจากการวิจัย

4. สรุปข้อมูลวิจัย

1) สรุปผลข้อมูลทั้งหมดของรายงานการทำวิจัย เพื่อนำเสนอผลการวิจัยต่อกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการวิจัยครั้งนี้

2) ตรวจสอบข้อมูลเพื่อความถูกต้องเพื่อจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

ผลการวิจัย

1. องค์ประกอบของพุทธสถาปัตยกรรมล้านนา

วัดหรืออารามในพุทธศาสนาเป็นสถานที่ประทับสำหรับพระพุทธรูปเจ้า และที่พำนักสำหรับภิกษุสงฆ์ เป็นหนึ่งในศาสนาวัตถุตามพุทธทฤษฎี สร้างตามความศรัทธาของพุทธศาสนิกชน เพื่อการดำรงอยู่และตั้งมั่นของพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่าพุทธสถาปัตยกรรมเน้นความงาม ความมั่นคง และประโยชน์ใช้สอยนั้นมีองค์ประกอบ 2 ส่วนใหญ่ คือ 1. องค์ประกอบทางโครงสร้างสถาปัตยกรรม ได้แก่ เสา คาน ผนัง ฯลฯ มีหน้าที่ทางโครงสร้างอาคาร ในขณะที่เดียวกันก็ทำหน้าที่รองรับการประดับตกแต่ง ไม่ว่าจะเป็นแกะสลัก งานลงรักปิดทอง หรือจิตรกรรมฝาผนัง ซึ่งช่างได้ออกแบบอย่างแยบยลทั้งลักษณะวิหาร ผนัง ผนัง มุมมองต่างๆ ที่ผสมกับวิถีชีวิตวัฒนธรรม 2. องค์ประกอบทางศิลปกรรม เช่น ซ่อฟ้า บานลม หน้าแหบ นาคทนต์ ทำหน้าที่เสริมโครงสร้างและเพิ่มความหมายสัญลักษณ์ในวิหารสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ในการสร้างวิหารล้านนาองค์ประกอบทั้งสองนี้ได้รับการออกแบบให้ผสมกลมกลืนจนแทบจะแยกออกจากกันได้ยาก เพื่อเสริมความหมายของวิหารให้แสดงถึงการเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งพุทธองค์ การเป็นทิพย์และการเป็นสิริมงคลของวิหารล้านนา

2. ความเชื่อมโยงทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมของวัดในอำเภอเมืองเชียงใหม่

ภูมิทัศน์วัฒนธรรม คือ ทุกสิ่งทุกอย่างทั้งทางรูปธรรมและนามธรรมอันเป็นสิ่งที่ผู้คนในกลุ่มถือร่วมกัน และได้กระทำต่อสภาพแวดล้อมภูมิประเทศ เพื่อสร้างความเจริญงอกงาม และพัฒนาสังคมของมนุษย์ ภูมิทัศน์วัฒนธรรมแสดงให้เห็นถึงต้นกำเนิดและพัฒนาการของสังคมหนึ่งๆ ผ่านทางลักษณะทางกายภาพและการใช้งานของพื้นที่ การศึกษาเชิงพื้นที่ ดังนี้

(1) วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร รูปตารางที่ 1 วิเคราะห์พุทธสถาปัตยกรรมของวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร ด้านการเรียนรู้

<p style="text-align: center;">พื้นที่ภูมิทัศน์ วัฒนธรรมกับการ เรียนรู้</p>	<p>พื้นที่เชิงกายภาพ</p>
	<p>-วัดพระสิงห์วรวิหารเป็นวัดสำคัญมากอีกแห่งหนึ่งของเมืองเชียงใหม่ โดยเป็นที่ประดิษฐานพระสิงห์หรือพระพุทธรูปสี่องค์ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปศิลปะเชียงแสนโบราณ ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร หล่อด้วยสำริดหุ้มทอง และเป็นที่ยึดมั่นในชื่อ “เชียงแสนสิงห์หนึ่ง”</p> <p>-วัดพระสิงห์วรวิหาร จัดแผนผังแสดงจุดสถานที่ต่างๆ ภายในวัดที่ทำให้ผู้สนใจด้านประวัติศาสตร์ได้ศึกษาค้นคว้าประวัติที่มาของวัดพระสิงห์วรวิหาร</p> <p>-วัดพระสิงห์อยู่ภายในแนวกำแพงเมืองเชียงใหม่ฝั่งตะวันตก พื้นที่ที่เรียกว่าเขตธรรมาวาส เขตสังฆาวาส เขตพุทธาวาส ประกอบด้วยวิหารลายคำ พระอุโบสถ หอไตร พระเจดีย์ หอระฆัง ศาลาบำเพ็ญกุศล อาคารเรียนโรงเรียนธรรมราชาศึกษาและกุฏิสงฆ์ ทางวัดจัดว่าเป็นพื้นที่สำหรับการเรียนรู้ทั้งหมด ทั้งการศึกษาเล่าเรียนธรรม ฟังพระธรรมเทศนา</p> <p>-การปรับแต่งแผนผังและภูมิทัศน์วัดใหม่ ซึ่งเป็นโครงการที่เริ่มจากการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์มาสู่การเรียนรู้ในปัจจุบันโดยเฉพาะอยู่ในโครงการ “บูรณะวิหารลายคำ” อีกส่วนหนึ่งด้วย</p>
	<p>พื้นที่ทางสังคม</p>
	<p>พื้นที่ทุกส่วนของวัดพระสิงห์วรวิหาร จัดเป็นพื้นที่เปิด และการใช้กิจกรรมตามปฏิทินวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และกิจกรรมพิเศษ จังหวัดเชียงใหม่ ร่วมกับคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง บูรณาการร่วมกัน จัดกิจกรรม Big Cleaning Day ตามโครงการสัปดาห์ส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเนื่องในวันมาฆบูชาประจำปี 2562</p>
<p>พื้นที่ทางจิตวิญญาณ</p>	
<p>วัดจัดพื้นที่พิเศษซึ่งเรียกว่าเขตธรรมาวาส เขตสังฆาวาส เขตพุทธาวาส เป็นพื้นที่สำหรับเรียนรู้ธรรมะ ให้ประชาชนได้เข้ามาหาความสงบ นิ่งสมาธิภาวนา เช่น วิหาร ศาลา</p>	

(2) วัดสวนดอก พระอารามหลวง รูปตารางที่ 2 วิเคราะห์พุทธสถาปัตยกรรม
ของวัดสวนดอก พระอารามหลวง ด้านการเรียนรู้ 3) วัดศรีโสดา พระอารามหลวง รูป

<p>พื้นที่ภูมิทัศน์ วัฒนธรรมกับ การเรียนรู้</p>	<p>พื้นที่เชิงกายภาพ</p>
	<p>-วัดสวนดอก จัดแผนผังวัดและสถานที่ภายในวัด แสดงเป็นจุดต่างๆ ภายในวัดที่ทำให้ผู้สนใจด้านประวัติศาสตร์ได้ศึกษาค้นคว้าประวัติที่มาของวัด</p> <p>-วัดสวนดอก พื้นที่ที่เรียกว่าเขตสังฆवास เขตสถาบันการศึกษา ทางวัดจัดว่าเป็นพื้นที่สำหรับการเรียนรู้ทั้งหมด ประกอบด้วย พระวิหารหลวง พระอุโบสถที่ประดิษฐานพระเจ้าเก้าตื้อ เจดีย์ หอฉัน ศาลาการเปรียญ อาคารเรียนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตเชียงใหม่ (อาคาร 1) อาคารเรียนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ อาคาร ซ้อย นันทาภิวัฒน์ (อาคาร 2) อาคารสถาบันวิทยบริการ (อาคารธีระศักดิ์ ไพโรจน์สถาพร) ศาลาอเนกประสงค์สมโภชนครเชียงใหม่ 700 ปีและ กุฏิสงฆ์ ทั้งการศึกษาเล่าเรียนบาลีนักธรรม ฟังพระธรรมเทศนา</p> <p>-โครงการบูรณะพระวิหารหลวงและพระบรมธาตุเจดีย์ หลังคาพระวิหารหลวงมีอายุมากกว่า 80 ปี เนื่องจากการแตกกร้าวและเสื่อมสภาพ เมื่อ พ.ศ.2555 โดยกรมศิลปากร</p>
	<p>พื้นที่ทางสังคม</p>
	<p>พื้นที่ทุกส่วนของวัดสวนดอก จัดเป็นพื้นที่เปิด และการใช้กิจกรรมตามปฏิทินวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และกิจกรรมพิเศษ จังหวัดเชียงใหม่ ร่วมกับคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ และองค์กรเครือข่าย จัดกิจกรรมงานสัปดาห์ส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เนื่องในเทศกาลวันอาสาฬหบูชาและวันเข้าพรรษา ประจำปี 2562 วันที่ 16 กรกฎาคม 2562 วันอาสาฬหบูชา เวลา 19.00 น. กิจกรรมสวนมนต์ ฟังพระธรรมเทศนา เวียนเทียน ณ วัดสวนดอก</p>
<p>พื้นที่ทางจิตวิญญาณ</p>	
<p>วัดสวนดอก จัดพื้นที่ วางระบบกิจกรรม เป็นพื้นที่สำหรับเรียนรู้ธรรมะ การศึกษาของสงฆ์ คฤหัสถ์ มีมหาวิทยาลัย โรงเรียนบาลีสาธิต โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ อาคารMonk chat ให้ประชาชนในประเทศและต่างประเทศได้เข้ามาหาความสงบ นั่งสมาธิภาวนา</p>	

(3) วิเคราะห์พุทธสถาปัตยกรรมของวัดศรีโสดา พระอารามหลวง ด้านการ
เรียนรู้

<p>พื้นที่ภูมิทัศน์ วัฒนธรรมกับ การเรียนรู้</p>	<p>พื้นที่เชิงกายภาพ</p>
	<p>-วัดศรีโสดา มีความสำคัญต่อการสร้างถนนขึ้นสู่ดอยสุเทพ โดยมีครูบาศรี วิชัยเป็นผู้ดำเนินการสร้าง แต่เดิมวัดศรีโสดา ชื่อว่า วัดโสดาบัน มีการปรับเปลี่ยน ชื่อและนำคำว่า “ศรี” มาใส่รวมเพื่อระลึกถึงบุญบารมีของ ครูบาศรีวิชัย</p> <p>-วัดศรีโสดา จัดแผนผังวัดและสถานที่ภายในวัด แสดงเป็นจุดต่างๆ ภายในวัดที่ทำให้ผู้สนใจด้านประวัติศาสตร์ได้ศึกษาค้นคว้าประวัติที่มาของวัด</p> <p>-วัดศรีโสดา พื้นที่ที่เรียกว่าเขตสังฆवास เขตสถาบันการศึกษา ทาง วัดจัดว่าเป็นพื้นที่สำหรับการเรียนรู้ทั้งหมด ประกอบด้วย บริเวณฝั่งขวามือ ของ ถนน เป็น ภูมิสำหรับสามเณร วิหารครูบาศรีวิชัย เจดีย์ วิหารอนุกุล พุทธานุสรณ์ ศาลา สว.สมเด็จพระบรมราชชนนี อาคาร 100 ปี สมเด็จพระ ศรีนครินทร์ หออารักษ์ จำนวน 1 หลัง สำนักงานมูลนิธิวัดศรีโสดา ภูมิเจ้า อวาสกุฏิสงฆ์ ภูมิรับรองและสำนักงานเจ้าอวาส ภูมิศรีสุนทรหมู่กุฏิสังฆ เสนาสน์ คณะ 4 หมู่กุฏิสังฆเสนาสน์ คณะ 5 หมู่กุฏิสังฆเสนาสน์ คณะ 6 ตึกสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (คณะ 7) ตึกถาวร พรประภา (คณะ 3) ตึก ท่านผู้หญิงยุภา อายุรภิกโกศล (คณะ 2) ภูมิจันทรวโรจน์อนุสรณ์ (คณะ 7) กุฏิสุตสาครสายพิณสุลีมาศ (คณะ 8) ภูมิพระนิสิต มจร.กศ.พจ.(คณะ 9) กำแพงวัด บันไดนาค และอาคาร 45 ปี พระธรรมจาริกทั้งการศึกษาเล่า เรียนพระปริยัติธรรม เผยแพร่พระพุทธศาสนาในถิ่นทุรกันดาร ฟังพระ ธรรมเทศนา</p> <p>-โครงการก่อสร้างบันไดทางขึ้น วัดศรีโสดา อยู่ถนนทางขึ้นดอยสุ เทพ อยู่หลัง อนุสาวรีย์ ครูบาศรีวิชัย โดยนายมานะ อนุกุล และ ครอบครัว สร้างถวาย</p>
	<p>พื้นที่ทางสังคม</p>
<p>พื้นที่ทุกส่วนของวัดศรีโสดา จัดเป็นพื้นที่เปิด และการใช้กิจกรรมตาม ปฏิทินวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และกิจกรรมพิเศษ โครงการพระธรรมจาริก และงานบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ปีละ 100 รูป (เดือนเมษายน)</p>	

	<p>พื้นที่ทางจิตวิญญาณ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. งานทำบุญตักบาตรข้าวสาร (เดือนมกราคม) 2. งานประชุมปฐมนิเทศพระธรรมจาริกประจำปี (เดือนมกราคม) 3. งานบวชศีลจาริณีและกวนข้าวทิพย์ วันมาฆบูชา(เดือนกุมภาพันธ์) 4. งานสงฆ์อนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย องค์ปฐมเจ้าอาวาส (เดือนเมษายน) 5. งานวันวิสาขบูชา วันสำคัญของโลก(เดือนพฤษภาคม) 6. งานบรรพชา อุปสมบทชาวเขาประจำปี(เดือนมิถุนายน) 7. งานวันอาสาฬหบูชาเทศกาลเข้าพรรษา(เดือนกรกฎาคม) 8. งานปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติ 12 สิงหาคมราชินี(เดือนสิงหาคม) 9. งานบำเพ็ญกุศลทักษิณานุประทาน แต่ สมเด็จพระพุทธชินวงศ์(สุวรรณโฆตมहाเถร) องค์ปฐมประธานพระธรรมจาริก (กันยายน)
--	--

(4) วัดผาลาด รูปตารางที่ 4 วิเคราะห์พุทธสถาปัตยกรรมของวัดผาลาด ด้านการเรียนรู้

<p>พื้นที่ภูมิทัศน์ วัฒนธรรมกับ การเรียนรู้</p>	<p>พื้นที่เชิงกายภาพ</p> <ul style="list-style-type: none"> - วัดผาลาดเดิมสร้างขึ้นในรัชสมัยของพระเจ้ากือนา เพื่อเป็นอนุสรณ์ในการเสด็จทวยเพื่อหาสถานที่สำหรับประดิษฐานพระบรมธาตุ ตามตำนานสร้างพระธาตุดอยสุเทพ -วัดผาลาดได้จัดแผนผังวัดและสถานที่ภายในวัด แสดงเป็นจุดต่างๆ ภายในวัดที่ทำให้ผู้สนใจด้านประวัติศาสตร์ได้ศึกษาค้นคว้าประวัติที่มาของวัด -วัดผาลาด พื้นที่ที่เรียกว่าเขตสังฆवास เขตธรรมवास และเขตสังฆवास ทางวัดจัดว่าเป็นพื้นที่สำหรับการเรียนรู้ทั้งหมด ประกอบด้วย วิหารพระเจ้ากือนา เจดีย์ บ่อน้ำทิพย์ พระพุทธรูปหน้าผา วิหารสี่เหลี่ยมตามแนวผา และกุฏิ ทั้งเป็นสถานที่ทำวัตร สวดมนต์ ฟังพระธรรมเทศนา -โครงการศึกษาเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ประวัติศาสตร์และโบราณสถาน ในเขตเทศบาลตำบลสุเทพ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดี
--	---

	<p>พื้นที่ทางสังคม</p> <p>-โครงการ “เราทำความ ดี ด้วยหัวใจ” ช่อมแซมฝายชะลอน้ำและเพิ่มความชุ่มชื้นให้พื้นที่ป่าอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ณ ฝายชะลอน้ำวัดผาลาด เพื่อขุดลอกตะกอนดินที่ทับถมออก ให้ฝายชะลอน้ำสามารถกลับมาใช้งานได้มีประสิทธิภาพ อีกทั้งเป็นการเพิ่มความชุ่มชื้นให้พื้นที่ป่ารอบบริเวณฝายวันที่ 22 พฤษภาคม 2562 คณะวิศวกรรมศาสตร์ นำนักศึกษาหลักสูตรวิศวกรรมไฟฟ้า ระดับ ปวส.ชั้นปีที่ 1 และ 2 เข้าร่วม</p> <p>พื้นที่ทางจิตวิญญาณ</p> <p>ทางวัดยังจัดเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม สำหรับพุทธศาสนิกชนและบุคคลทั่วไปที่มีความสนใจในการฝึกนั่งสมาธิ และปฏิบัติธรรม วัดผาลาดเป็นวัดเล็กๆ ที่มีความสงบและเป็นวัดที่เหมาะสมอย่างยิ่งในการปฏิบัติธรรมเพื่อความสงบของจิตใจและก็ยังเป็นวัดที่เก่าแก่มากมีประวัติความเป็นมายาวนานอีกทั้งยังมีความเกี่ยวข้องกับวัดพระธาตุดอยสุเทพที่เป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองของเมืองเชียงใหม่</p>
--	--

(5) วัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร รูปตารางที่ 5 วิเคราะห์พุทธสถาปัตยกรรมของวัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร ด้านการเรียนรู้

<p>พื้นที่ภูมิทัศน์ วัฒนธรรมกับ การเรียนรู้</p>	<p>พื้นที่เชิงกายภาพ</p> <p>- วัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร สร้างขึ้นในสมัยพญาเกือนา กษัตริย์องค์ที่ 6 แห่งอาณาจักรล้านนา ราชวงศ์มังราย พระองค์ทรงได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุองค์ใหญ่ ด้วยการทรงอธิษฐานเสี่ยงช้างมงคลเพื่อเสี่ยงทายสถานที่ประดิษฐาน ที่มาของวัด</p> <p>-วัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร พื้นที่ที่เรียกว่าเขตสังฆาวาส เขตธรรมาวาส และเขตสังฆาวาส ทางวัดจัดว่าเป็นพื้นที่สำหรับการเรียนรู้ทั้งหมด ประกอบด้วย พระธาตุ ประกอบด้วย ฉัตร 4 มุม รุ้งหอก หอยอ หอแก้วโลกบาท ไหล่ดอกบัว วิหาร ศาลา จุดชมวิว และกุฏิ ทั้งเป็นสถานที่ท้าวตรี สวดมนต์ ฟังพระธรรมเทศนา</p> <p>-โครงการศึกษาเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ประวัติศาสตร์และโบราณสถานในเขตเทศบาลตำบลสุเทพ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดี</p>
--	---

	<p>พื้นที่ทางสังคม</p> <p>-จังหวัดเชียงใหม่ จัดกิจกรรมจิตอาสา “เราทำความดี ด้วยหัวใจ” โดยร่วมกันทำความสะอาดและพัฒนาถนน จากพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ ถึงวัดพระธาตุดอยสุเทพฯ ระยะทางกว่า 5 กิโลเมตร เพื่อเฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 66 พรรษา 28 กรกฎาคม 2561</p> <p>พื้นที่ทางจิตวิญญาณ</p> <p>- ประเพณีเตียวขึ้นดอย ไหว้สาป่ารมีพระบรมธาตุดอยสุเทพ สิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่เมืองเชียงใหม่ ในวันที่ 17 พฤษภาคม 2562 ตั้งแต่เวลา 19.00 น. เป็นต้นไป และทางวัดยังจัดเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม สำหรับพุทธศาสนิกชนและบุคคลทั่วไปที่มีความสนใจในการฝึกนั่งสมาธิ และปฏิบัติธรรม</p>
--	--

สังคมล้านนาให้ความสำคัญกับการบูชาพระธาตุสำคัญ การบูรณปฏิสังขรณ์วัดที่มีพระธาตุ และพื้นที่ทางโบราณคดีซึ่งมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ในอำเภอเมืองเชียงใหม่ โดยร่วมกันสืบสานขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของชาวล้านนา เช่น ประเพณีแห่น้ำสรงพระธาตุดอยสุเทพฯ ประเพณีเตียวขึ้นดอย เพื่อให้เกิดความรู้สึกรักหวงแหน และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมล้านนาให้คงอยู่สืบไป

3) วิเคราะห์แนวคิดทางพุทธสถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์วัฒนธรรมของวัด
ในอำเภอเมืองเชียงใหม่

รูปที่ 1 วัดพระสิงห์ราชวรมหาวิหาร`
ที่มา : จากการสำรวจของผู้วิจัย 30 ตุลาคม 2561

วัดพระสิงห์ราชวรมหาวิหาร เจดีย์เป็นโบราณอันสำคัญยิ่ง เป็นเจดีย์ที่มีรูปแบบบราวกวางพุทธศตวรรษที่ 20 ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ก็จะมีประเด็นที่ต้องอธิบายต่อไปว่าเหตุใดฐานเชียงล่างสุดไม่เป็นปัทมลูกแก้วอกไก่ยกเก็จตามนิยามในเวลานั้น แต่กลับเป็นฐานเชียงสูงมีซ่างยื่นอยู่กึ่งกลางฐานด้านละซีก แผนผังของเจดีย์องค์นี้ในปัจจุบันถือว่าเป็นเจดีย์ประธาน โดยรอบมามากก็มีเจดีย์บริวารประจำทุกด้าน ยกเว้นทางด้านทิศตะวันออก (สัมภาษณ์ พระครูปริยัติกิจจาภิวัฒน์ ธมฺมวฑฺฒโณ, วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร, 30 ตุลาคม 2562)

รูปที่ 2 แสดงภาพเจดีย์ทรงระฆังวัดสวนดอก
ที่มา : จากการสำรวจของผู้วิจัย 8 เมษายน 2561

วัดสวนดอก พระอารามหลวง เจดีย์ในพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วทั้งนั้น เจดีย์ที่ดำรากำหนดไว้มีอยู่ 4 ประเภท คือ ธาตุเจดีย์ บริโภคเจดีย์ ธรรมเจดีย์ และอุเทสิกเจดีย์” เจดีย์ประธานทรงระฆังแบบพื้นเมือง ตั้งอยู่บนฐานขนาดใหญ่ที่แต่เดิมควรมีรูปช้างประดับโดยรอบ ทั้งสี่ด้านของฐานมีบันไดทางขึ้นลานประทักษิณทั้งสี่ด้าน มีมกรคายานาคปูนปั้นเป็นราวบันไดมกรคายานาคนั้นมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 21 สำหรับเจดีย์และโขงบันไดทางขึ้นน่าจะซ่อมครั้งใหญ่ในสมัยครุภาตริวิชัย เมื่อ พ.ศ. 2472 (สัมภาษณ์พระราชธรรมณี เจ้าอาวาสวัดสวนดอก 8 เมษายน 2561).

รูปที่ 3 แสดงภาพพระสถูปบรรจุพระอัฐิของพระราชบิดาพญาสามฝั่งแกน
ที่มา : จากการสำรวจของผู้วิจัย 8 เมษายน 2561

วัดศรีโสดา พระอารามหลวง โบราณสถานที่สำคัญ คือ เจดีย์ร้างองค์นี้เป็นพระสถูปบรรจุพระอัฐิของพระราชบิดาพญาสามฝั่งแกน พระครูวินัยธรบุญกร วัดศรีโสดา พระอารามหลวง ได้ให้ข้อมูลว่า “ การศึกษาพุทธศิลปกรรมในล้านนาคงต้องเริ่มศึกษาจากยุคทริภุชชัยก่อน เนื่องจากประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในล้านนาที่ได้รับการจารึกอย่างชัดเจนเริ่มจากยุคนี้และถือเป็นยุคสำคัญที่จะทำให้เห็นพัฒนาการของพุทธศิลปกรรมที่มีลักษณะล้านนาในยุคต่อมา การสร้างพระธาตุเจดีย์ การสร้างพระพุทธรูป ตลอดจนศาสนาวัตถุอื่นๆ ทั้งนี้เราจำเป็นต้องศึกษาทำความเข้าใจพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ก่อน โดยเฉพาะประวัติศาสตร์อาณาจักรทริภุชชัย” (สัมภาษณ์พระครูวินัยธรบุญกร วัดศรีโสดา พระอารามหลวง 8 เมษายน 2561

รูปที่ 4 แสดงภาพเจดีย์เป็นศิลปะพะม่า
ที่มา : จากการสำรวจของผู้วิจัย 20 มีนาคม 2561

วัดผาลาด รมณีสถาณแห่งการบำเพ็ญธรรม เจดีย์เป็นศิลปะพม่า น่าจะเป็นช่างกลุ่มเดียวกับที่สร้างวิหารวัดมหาวันถนนท่าแพเชียงใหม่ แต่สภาพปัจจุบันถูกขุดเจาะเอาออกไปตั้งแต่สมัยสงครามโลกและสมัยหลังสงครามจนเป็นเหตุให้ยอดเจดีย์พังลงมาองค์เจดีย์กลวงเป็นรูใหญ่ ได้บูรณะโดยศิลปากรในปี พ.ศ.2544 ต่อยอดให้สมบูรณ์ในปี พ.ศ.2545 พระวิฒนพงษ์ เปงใจ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดผาลาด ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “พระเจดีย์ในคตีสถานนาจัดเป็นสิ่งแทนพระพุทธเจ้าชนิดหนึ่งที่ชาวล้านนานิยมสร้าง ผู้ที่นิยมสร้างส่วนใหญ่มักเป็นกษัตริย์ เจ้านาย และพระสงฆ์ เพราะเป็นผู้ที่มีอำนาจที่สามารถระดมคน ระดมทรัพย์ ให้มาสร้างได้ พระเจดีย์ในล้านนามีหลายรูปแบบตามยุคสมัยที่ได้รับการสร้างสรรค์” (สัมภาษณ์ พระวิฒนพงษ์ เปงใจ วัดผาลาด 20 มีนาคม 2561)

ที่มา : จากการสำรวจของผู้วิจัย 22 มีนาคม 2561

วัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร เจดีย์พระธาตุดอยสุเทพ พระเจดีย์องค์นี้ สร้างเสร็จเรียบร้อยเมื่อ พ.ศ.1928 โดยมีฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสด้านละ 3 วา สูง 7 วา รูปทรงเป็นแบบรามัญ มีการเสริมองค์พระเจดีย์ใหม่โดยขยายฐานออกไปด้านละ 6 วา สูง 12 วา ในรัชสมัยของพระเจ้าทราวคำ (ประมาณปี พ.ศ.2181) พระองค์ได้พระราชทานทองคำหนัก 1,700 บาท ให้ตีแผ่นเป็นทองจังโกปิดพระบรมธาตุพระครูวิเทศขันตยาภรณ์ (ขรรชัย ขนติโต), กล่าวว่า “เจดีย์วัดในล้านนา เป็นลักษณะพระเจดีย์ที่มีฐานบัวลูกแก้วสองชั้นชนิดย่อเก็จ โดยพัฒนามาจากพระเจดีย์รูปแบบที่ 2 คือ เจดีย์แบบวัดอุโมงค์ วัดสวนดอก วัดป่าแดง หลวง จังหวัดเชียงใหม่ นอกจากนั้นชั้นฐานที่รับองค์ระฆังเป็นฐานปัทม์แบบแปดเหลี่ยม คือ เจดีย์ต่างๆ ในเมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ยังมีเจดีย์แบบตั้งอยู่บนฐานบัวลูกแก้วสองชั้น ชนิดฐานย่อเก็จ แต่ชั้นฐานที่ตั้งรับองค์ระฆังเป็นบัวฐานปัทม์ชนิดกลม เช่น เจดีย์วัดพระธาตุ ดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น” (สัมภาษณ์พระครูวิเทศขันตยาภรณ์ (ขรรชัย ขนติโต), วัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร, 22 มีนาคม 2561.

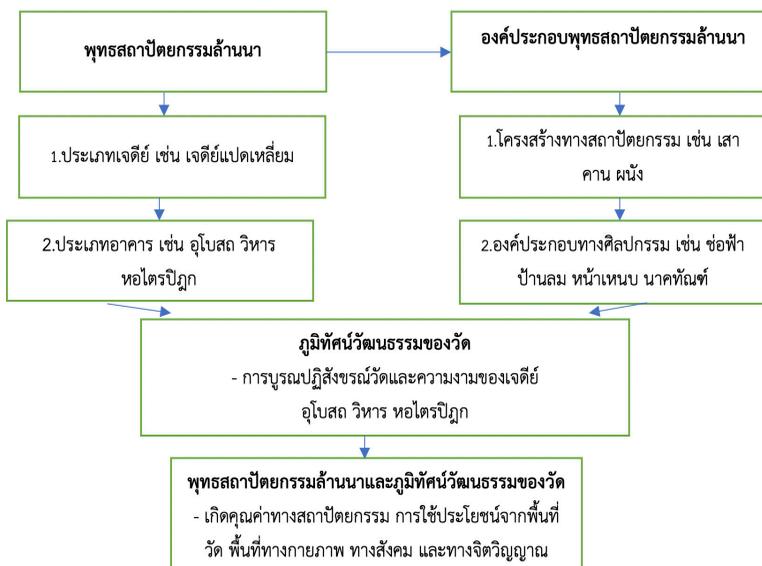
พุทธสถาปัตยกรรมในล้านนา เป็นการสร้างภูมิทัศน์วัฒนธรรมไว้ประจำในวัด เป็นส่วนใหญ่ เป็นการน้อมนำเอาความลับเร้นแห่งความเชื่อตามตำนาน ตามประวัติศาสตร์ เป็นการสร้างขึ้นเพื่อให้เกิดความสุขสงบในสังคม ดังนั้น พุทธสถาปัตยกรรม จึงเป็นปริณทลแห่งความคิดที่ลึกล้ำ เป็นกุศโลบายที่แยบยลเพื่อให้สาธุชนตั้งอยู่บนความสงบแห่งพฤติกรรมบนความเชื่อถือศรัทธาตราบเท่าทุกวันนี้

อภิปรายผล

แนวคิดทางพุทธสถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์วัฒนธรรมของวัดในอำเภอเมืองเชียงใหม่ ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมในดินแดนล้านนามีมาอย่างเก่าแก่ยาวนาน การสร้างพุทธสถาปัตยกรรมในยุคแรก เป็นการสร้างด้วยความศรัทธาในพระรัตนตรัย มีจุดประสงค์เพื่อประโยชน์ ใช้สอยในการทำกิจกรรมเพื่อสืบอายุพระพุทธศาสนา เช่น การสร้างวัด การสร้างศาสนสถาน ที่มีรูปแบบทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมแบบล้านนาที่ สืบทอดเป็นแบบฉบับมาจนปัจจุบัน สอดคล้องกับงานวิจัยของฐิติพร สะสม ได้ศึกษาวิจัย เรื่องศึกษาระบบการบริหารและจัดการวัดในพระพุทธศาสนา พบว่า มูลเหตุการณสร้างวัดก็เนื่องมาจากการเข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสุวรรณภูมิของพระเถระชาวอินเดียนศาสนาเจริญรุ่งเรือง เมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ประเทศไทย ประชาชนชาวไทยก็เกิดความเลื่อมใสศรัทธาและปฏิบัติตามคำสอน เมื่อจำนวนพุทธศาสนิกชนเพิ่มมากขึ้น พระเถระก็ได้ไปขอพระบรมธาตุและสร้างพุทธเจดีย์เพื่อบรรจุพระบรมธาตุจึงเกิดมีการสร้างวัดและสังฆมณฑลขึ้นเพื่อใช้ในกิจการพระศาสนาและวัดในเมืองไทย ได้กลายเป็นสิ่งจำเป็นในชุมชนเพื่อทำกิจกรรมทางพุทธศาสนา เช่น การทำบุญ ฟังธรรม และกิจกรรมทางสังคม ทั้งยังเป็นปูชนียสถานอันมีความสำคัญแก่การสักการบูชา คือ พระสถูปเจดีย์ พระปรารค์ พระพุทธปฏิมากร พระอุโบสถ และ หอพระไตรปิฎก สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเหตุจำเป็นที่จะต้องก่อสร้างภายในวัด นอกจากนี้ยังเป็นสถานที่พำนักแห่งคณะสงฆ์และเป็นสถานที่กระทำสังฆกรรมต่าง ๆ อีกทั้งยังเป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่อบรมศีลธรรมจรรยาแก่ประชาชนทั้งหลาย ดังนั้น พุทธสถานจะคงอยู่ถาวรได้ดีหรือไม่ั้นไม่มีสิ่งใดสำคัญไปกว่าการบริหารและการจัดการพุทธสถานภายในวัดเพราะงานทางด้านการบริหารและการจัดการเป็นงานสำคัญต่อการอนุรักษ์และรักษาให้พุทธสถานคงอยู่นานเท่านาน (ฐิติพร สะสม, 2553 : บทคัดย่อ) และภูมิทัศน์วัฒนธรรมคือทุกสิ่งทุกอย่างทั้งทางรูปธรรมและนามธรรม มีคุณค่าทางด้านความงาม การบูรณปฏิสังขรณ์วัดสำคัญในล้านนาของครูบาศรีวิชัยได้สร้างพื้นที่ทางโบราณคดีซึ่งมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์

และเกิดความร่วมมือกันสืบสานประเพณีของท้องถิ่นสอดคล้องกับงานวิจัยของอิสระ อินทร์ยาและเค็น เทย์เลอร์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภูมิทัศน์วัฒนธรรมกับภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชาวภูไท พบว่า 1) ชาวภูไทมีคติความเชื่อในการตั้งถิ่นฐานว่าชุมชนต้องประกอบด้วยเขตพื้นที่สำคัญ 4 เขต คือ บ้าน-นา-ป่า-น้ำ ซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญของชุมชนอันได้แก่ ทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรดินและที่ดิน ทรัพยากรป่าไม้ และทรัพยากรน้ำ 2) ชาวภูไทมีภูมิปัญญาในการจัดการเขตพื้นที่ทั้ง 4 เขต และทรัพยากรสำคัญทั้ง 4 ประการ เพื่อตอบสนองความต้องการในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยยึดหลักความสมดุลระหว่างการบริโภคกับการบำรุงรักษา ภายใต้ค่านิยมของ “ความเคารพรัก” อันได้แก่ความเคารพต่อกติกาสากลของความเคารพตนเอง เคารพผู้อื่น เคารพธรรมชาติ และความเคารพต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ และเคารพต่อสากล คือ สิ่งที่เป็นกลางที่ยอมรับได้จากทุกฝ่าย 3) เอกลักษณ์ของทำเลการตั้งถิ่นฐานและภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากรของชุมชนก่อเกิดเป็นคุณค่าทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชาวภูไท อันแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของสังคมมนุษย์ที่สอดคล้องประสานกับข้อจำกัดแห่งสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ (อิสระ อินทร์ยาและเค็น เทย์เลอร์, 2558 : หน้า 58)

องค์ความรู้จากงานวิจัย

พุทธสถาปัตยกรรมล้านนา คือ พระเจดีย์ อาคาร เช่น อุโบสถ วิหาร องค์ประกอบของพุทธสถาปัตยกรรมล้านนา เป็นพื้นที่ทางกายภาพ ได้แก่ เขตพุทธาวาส สังฆาวาส และธรณีสงฆ์ พื้นที่ทางสังคม ได้แก่ บริเวณที่ชุมชน สังคม ส่วนราชการ พื้นที่ทางจิตวิญญาณ ได้แก่ เขตที่กำหนดเพื่อการส่งเสริมการปฏิบัติธรรม รักษาศีล ฝึกสมาธิ และเจริญปัญญา

สรุป

การสร้างพุทธสถาปัตยกรรมในยุคแรก เป็นการสร้างด้วยความศรัทธาในพระรัตนตรัย มีจุดประสงค์เพื่อประโยชน์ใช้สอยในการทำกิจกรรมเพื่อสืบอายุพระพุทธศาสนา เช่น การสร้างวัด การสร้าง ศาสนสถาน เป็นต้น แต่ภายหลังคติการสร้างมีลักษณะผสมกับคติความเชื่อท้องถิ่นและอำนาจเหนือธรรมชาติ โดยเชื่อว่าพระพุทธรูปและพระธาตุเจดีย์มีความศักดิ์สิทธิ์กว่าอำนาจเหนือธรรมชาติ กลายเป็นภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม จากความเลื่อมใสในศาสนา ศิลปะ หรือกลุ่มวัฒนธรรม หรือองค์ประกอบทางธรรมชาติ วัฒนธรรมล้านนา และวัฒนธรรมทางพุทธศาสนา เป็นการยอมรับในความหลากหลาย การสร้างวัดมากมายในเชียงใหม่แสดงให้เห็นถึงความเจริญในพระพุทธศาสนา พระอุโบสถ พระวิหาร สถูปเจดีย์ต่าง ๆ ที่มีรูปแบบทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมแบบล้านนาที่สืบทอดเป็นแบบฉบับมาจนปัจจุบัน

บรรณานุกรม

- ประเสริฐ ญ นคร และปวงคำ ต้อยเขียว. (2537). **ตำนานมูลศาสนาเชียงใหม่และเชียงตุง**. กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภณาการพิมพ์.
- ฐิติพร สละสม. (2553). **ศึกษาระบบการบริหารและจัดการวัดในพระพุทธศาสนา. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**
- วิโรจน์ อินทนนท์. (2553). **พระพุทธศาสนาในล้านนา บทความในหนังสือ เถรภิกษุ: พิธียกยอสมณศักดิ์พระสงฆ์ในล้านนา. เชียงใหม่: โครงการศูนย์ ศึกษาพระพุทธศาสนาประเทศเพื่อนบ้าน. สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่.**
- พรธงาม ชพานนท์. (2526). **ภูมิศาสตร์วัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2549). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- แสง มนวิฑูร. (2552). **ชินกาลมาลีปกรณ์**. เชียงใหม่: มปป.
- อิสระ อินทร์ยา และ เค็น เทย์เลอร์. (2558). **ภูมิทัศน์วัฒนธรรมกับภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชาวภูไท. วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์. (4)2: 58.**
- สัมภาษณ์. (2561). **พระครูปริยัติกิจจาภิวัฒน์ ธมฺมวฑฺฒโ**. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร เลขที่ 2 ต. พระสิงห์ อ. เมือง จ. เชียงใหม่.
- สัมภาษณ์. (2561). **พระราชธรรมนิ. เจ้าอาวาสวัดสวนดอก (พระอารามหลวง)**. ที่อยู่ เลขที่ 139 ถนนสุเทพ ตำบลสุเทพ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่.
- สัมภาษณ์. (2561). **พระครูวินัยธรบุญกร ไกยะฝ่าย**. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดศรีโสดา (พระอารามหลวง) ตำบล สุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่.
- สัมภาษณ์. (2561). **พระวิฑนพงษ์ เปงใจ**. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดผาลาด ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่.
- สัมภาษณ์. (2561). **พระครูวิเทศขันตยาภรณ์ (ขรรชัย ขนดีโต)**. พระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่.